Гочаман мүәллим вә көркәмли язычы

Балаларын бөйүк мәһәббәти

Бу күнләр әлбәмиз гочаман әдиб, шаир вә мүәллимимиз Абдулла Шаигин анадан олмасынын 75 иллийини байрам эдир.

Абдулла Шаиг бир чох шеир вә поэмалар, һекайә вә повестләр, драм әсәрләри вә дәрсликләр язмыш, узун мүддәт мүәллим олмушдур.

Бу фәалиййәт саһәләринин бирини о бириндән айырмаг вә я үстүн тутмаг нә гәдәр чәтин, һәм дә лүзумсуз бир тәшәббүс исә, бунлардан һәр бирини тәһлил этмәк о гәдәр файдалыдыр. Бу нөгтейи-нәзәрдән әзиз юбилярымызын Азәрбайчан ушаг әдәбиййаты саһәсиндәки фәалиййәтиндән бәһс этмәйи онун һәм үрәкдән севән бир охучусу, һәм дә миннәтдар бир шакирди кими өзүмә шәрәфли бир борч билирәм.

Бөйүк ингилабчы халг шаиримиз Сабир вә көркәмли мәдәниййәт хадимимиз Аббас Сәһһәтлә бирликдә ени Азәрбайчан ушаг әдәбиййатынын баниләриндән бири олан Абдулла Шаиг өз сәмими, көзәл, йүксәк тәрбийәви әһәмиййәтә малик олан шеир, һекайә вә п'есләрилә нәсилләрин дәрин рәғбәт вә мәһәббәтини газанмыш хошбәхт сәнәткарлардандыр. Онун әсәрләриндә тәрбийәвилик, әхлагилик вә бәдиилик мисилсиз бир мүвәффәгиййәтлә узви сурәтдә бирләшмишдир. О, әсла әхлаг дәрси вермәдән, гуру вә чансыхычы нәсиһәтләр этмәдән, ән нәчиб инсани кейфиййәтләри өз охучуларына ашыламағы бачаран бир тәрбийәчи—язычыдыр.

Әдәбиййат вә тәрбийә мәфһумларыны күнәшлә ишыг мәфһумлары кими бир-бириндән айры тәсәввүр этмәк нечә мүмкүн дейилсә, Абдулла Шаигин әсәрләриндә дә бәдииликлә тәрбийәвилийи бир-бириндән айырмаг әсла мүмкүн дейилдир.

Онун куя «һейванлар аләминдән» язылмыш һәр һансы бир нағыл вә һекайәсини, мәсәлән, «Түлкү һәччә кедир», «Яхшы арха», «Шәлә гуйруг» кими әсәрләрини хатырлаяг. Бунлары һамымыз вахтилә севә-севә динләмиш, сонра охумуш, даһа сонра, енә әйни севинчлә өз балаларымыза охуюруг. Һәр дәфә бу әсәрләрдән ләззәт ала-ала, әйләнә-әйләнә, өзүмүзүн дә хәбәримиз олмадан: яланчылыга, риякарлыга, ачкөзлүйә, ахмаглыга, ялтаглыга, залимлийә нифрәт; хейирхаһлыга, бир-биринә көмәйә, яхшылыга рәғбәт,—бир сөзлә,—писә, шәрә нифрәт, яхшыя, хейрә рәғбәт вә мәһәббәт кими нәчиб вә һәр заман инсан чәмиййәти үчүн вачиб вә зәрури олан йүксәк инсани сифәт вә кейфиййәтләри мәнимсәмишик.

Абдулла Шаигин заһирән куя тәбиәт тәсвиринә һәср олунмуш шеир вә һекайәләрини, мәсәлән, «Дағлар султаны», «Чобан», «Көч» вә «Мешә кәзәтчиси» кими әсәрләрини хатырлаяг. Бунлары охуяркән, баһарын әтирли нәфәсини, ярпагларын, гушларын сеһирли нәғмәсини, бу мүнис тәбиәт ағушундакы инсанларын саф, тәмиз гәлбләринин дөйүнтүсүнү дуюруг. Сәба нәсиминин вәфәсилә дағ чичәкләринин үрәк ачан әтри, сәһәр шәфәгинин рәнкарәнк парылтылары илә чана гүдрәт верән күнәш шуалары нечә сечилмәдән, фәргләнмәдән, бир күлл һалында чанланырса, вәтән тәбиәтинә мәһәббәт, ону даһа да зәнкинләшдирән, көзәлләшдирән, зәһмәткеш инсана мәһәббәт, бир сөзлә, нәчиб вәтәнпәрвәрлик, инсанпәрвәрлик идеялары да бу әсәрләрдән алдығымыз бәдии зөвглә бирликдә шүурумуза ашыланыр.

Бунун белә олдуғуну дәрк этмәк үчүн, мүтләг ушаглыг күнләримизи, гәлбләримизә һәлә саф вә тәмиз бир ловһә икән, Абдулла Шаигин бизим үчүн—йә'ни ушаглар үчүн яздығы бу көзәл әсәрләри охудугда алдығымыз тәәссүраты хатырламаг лазымдыр. О заман биз, әлбәттә, бу әсәрләрин бизә вәтән мәһәббәти, инсан мәһәббәти ашыладығыны дәрк этмирдик... Мәкәр бир яз сәһәри ям-яшыл, алды-күллү дағ чәмәниндә кәзиб рәнкләрдән, райиһәләрдән, шәфәгләрдән зөвг аларкән, чийәрләримизә оксикен, озон, бәдәнимизә ултра бәнөвшәйи шуаларын нүфуз этдийини дәрк эдирикми?!..

Абдулла Шаигин ярадычылығында, хүсусән онун ушаглар үчүн яздығы әсәрләриндәки бу бөйүк мүвәффәгиййәтин сирри нәдәдир? Бунун сирри һәр шейдән әввәл Шаигин ушаглара бөйүк мәһәббәт бәсләмәсиндә, онларын арзу вә дүшүнчәләрини, истәк вә мейлләрини көзәл билмәсиндә, зәнкин ушаг аләминин, ушаг гәлбинин дәринликләринә бәләд олмасындадыр.

«...ушаг язычысынын ярамасы үчүн чох, олдугча чох шәртләр вардыр: нәчиб, севән, ритгәтли, көрпәчә-садә бир гәлб, йүксәк мә'луматлы бир ағыл, шейләрә айдын бир бахыш, ялныз чанлы тәсәввүр дейил, һәм дә ярадычы, шаиранә бир хәял, һәр шейи чанлы, рәнкин сурәтләр һалында тәсәввүр этмәйә габил бир хәял лазымдыр. Айдындыр ки, ушаглара мәһәббәт, ушаг яшынын тәләб, хүсусиййәт вә тәфәррүатыны дәриндән билмәк дә ән мүһүм шәртләрдәндир» (Белински).

Бу сөзләрин там мә'насилә Абдулла Шаигин ярадычылығыны характеризә этдийини там бир инамла сөйләмәк вә онун мүвәффәгиййәтинин сиррини бунунла изаһ этмәк олар.

Юбилей күнләриндә юбиляра хош сөзләр сөйләмәк бир адәтдир. Буну биз яшлылар һәвәслә эдирик вә ери кәлдикдә, нәзакәт хатиринә, бә'зән һәгигәтдән бир гәдәр узаглашыр, аз-чох мүбалиғәйә дә йол веририк.

Лакин саф гәлбли балалар, һәмишә билаваситә дуйдугларыны олдуғу кими, тәбии һалда сөйләрләр. Бу мүнасибәтлә, бир һадисәни хатырладым: бир мүддәт әввәл, әсла юбилей вә юбиляр барәсиндә дүшүнмәдән, өз кичик гызымла—биринчи синиф шакирди Айтәкинлә бир-биримизә тапмача дейир, әйләнирдик. Сонра нөвбә ше'рә кәлди. Балача Айтәкин далбадал дөрд-беш кичик шеир охуду.

Мән гейри-ихтияри сорушдум:

— Бу шеирләри ким языб, гызым?

Ушаг, көзләриндә хошбәхт бир парылты, үзүндә мәс'уд бир тәбәссүм олдуғу һалда чаваб верди:

— Абдулла Шаиг!..

Сонра, мәним икинчи суалымы көзләмәдән, өзү шәхсән көрмәдийи, танымадығы мүәллифә сәмими ушаг мәһәббәтинин ифадәси олан бир чошғунлугла әлавә этди:

— О елә яхшы шеирләр языр ки!.. Адамын чох хошуна кәлир, һамысы ядда галыр!..

Мәнә елә кәлир ки, бу әламәтдар күнләрдә әзиз юбилярымызын ләягәт газандығы мүкафатлар ичәрисиндә бу мүкафат, йә'ни минләрлә саф—мә'сум ушаг гәлбинин мәһәббәти, хырдача балаларын бу бөйүк мәһәббәти ән йүксәк бир мүкафатдыр.

МИКАЙЫЛ РЗАГУЛУЗАДӘ
Язычы.

АБДУЛЛА ШАИГ ТАЛЫБЗАДӘ ЙОЛДАША

Әзиз вә һөрмәтли Абдулла Шаиг йолдаш! Азәрбайчан ССР Маариф Назирлийи анадан олманызын 75 иллийи мүнасибәтилә Сизи һәрарәтлә тәбрик эдир.

Көзәл педагог вә язычымыз! Сиз узун илләр өзүнүзүн парлаг һәятынызы ушаг вә кәнчләримизин тә'лим-тәрбийәси кими шәрәфли вә нәчиб ишә, Азәрбайчан халгынын маарифләнмәси ишинә һәср этмишсиниз. Сиз һазырда да бүтүн гүввә вә билийинизи бу ишә һәср эдирсиниз.

Сизин ярадычылығыныз кәнч нәсли Коммунист партиясынын бөйүк идеялары руһунда тәрбийә этмәк ишинә, Вәтәнини сонсуз мәһәббәтлә севән, она һәдсиз дәрәчәдә сәдагәтли олан совет вәтәндашларыны, коммунизмин фәал гуручуларыны тәрбийә эдиб етишдирмәк ишинә көмәк эдир.

Анадан олманызын 75 иллийини тәнтәнәли сурәтдә гейд эдәркән, Сизә үрәкдән узун өмр, чан сағлығы, бөйүк Вәтәнимизин сәадәти наминә кәләчәкдә дә сәмәрәли, ярадычы фәалиййәт арзу эдирик.

Халг маарифи саһәсиндә, ушагларымызын тә'лим вә тәрбийәси саһәсиндә көстәрдийиниз хидмәтләриниз үчүн Азәрбайчан ССР Маариф Назирлийинин коллекиясы Сизи «Габагчыл маариф хадими» нишаны илә тәлтиф эдир.

АЗӘРБАЙЧАН ССР МААРИФ НАЗИРЛИЙИНИН КОЛЛЕКИЯСЫ.

Бир нечә сөз

Абдулла Шаиги ибтидаи мәктәб илләриндән танымырам. О заман Шаигин ушаглар үчүн яздығы көзәл һекайәләр, шеирләр бизим ән чох севдийимиз әсәрләрди. Ибтидаи мәктәбдә язычы Сүлейман Сани бизә онун «Тыг-тыг ханым», «Көч», «Бәрим баба» кими сәмими әсәрләрини охуяркән биз бүтүн варлығымызла бу чанлы ловһәләрә һейран олурдуг.

Сүлейман Сани өз гәләм дөсту Абдулла Шаигдән бөйүк бир мәһәббәтлә данышаркән, бизим гәлбимиз ону яхындан көрмәк арзусу илә чырпынарды. Шәхсән мән Шаиги көрмәк, биз ушаглар үчүн языб яратдығы бу әсәрләрә көрә онун гәләм тутан әлини сыхмаг истәйирдим. Мәктәб илләри дөврүндә бизим бир сыра хейирхаһ, гайғыкеш мүәллимләримиз вар иди ки, онларын хатирәси янымызда һәмишә әзиз олмушдур. Бу мүәллимләрдән икиси—Сүлейман Сани Ахундов вә Абдулла Шаиг мәним әдәбиййат аләминдә дә шәхсән һөрмәтли, тәләбкар мүәллимләрим олмушлар. Абдулла Шаиглә мән ялныз 1923-чү илдә, сабиг нүмунә мәктәбиндә таныш олдум.

Мән бу мәктәбдә охумадығыма бахмараг орада кечирилән мүсамирәләрдә, әдәби кечәләрдә яхындан иштирак эдирдим.

Шаиг бу мәктәбин ән габагчыл, ән һөрмәтли мүәллимләриндән иди. Бүтүн тәләбәләр онун һөрмәтини сахлайыр, аталыг гайғысыны яхындан һисс эдирдиләр.

Һәмин илләрдә нүмунә мәктәбинин тәләбәләрилә бирликдә бир нечә дәфә онун эвиндә олдуг. Биз өзүмүзү онун эвиндә өз эвимиздә олдуғумуз кими чох сәрбәст һисс эдирдик. 1925-чи илдә исә 18-чи педагожи мәктәбдә о, бизим әдәбиййат мүәллимимиз олду.

Бүтүн тәләбәләр үрәкдән она бағланды. Тәләбәләрдә әдәбиййата мараг артды. Шаигдә надир бир мүәллимлик хүсусиййәти вар иды. О, һәр тәләбәнин гәлбинә нүфуз этмәйи бачарырды. О, өз тәләбәләринин һансы аиләдә, нә кими шәраитдә яшадыгларыны яхындан өйрәнир вә һәр тәләбәйә онун хасиййәтинә көрә янашмағы бачарырды. О, һәм дә чох тәләбкар бир мүәллимди.

Абдулла Шаиг тәләбәләри өз доғма баласы кими севир вә узаг көрән көзләрилә онларын парлаг кәләчәкләрини, һәтта тутачаглары мөвгеләри ачыг-айдын көрүрдү. Биз онун дәрсләринә һәмишә һазыр кәлирдик.

Һамымыз айры-айрылыгда Шаиг мүәллимин хошуна кәлмәк, онун мәһәббәтини газанмаг истәйирдик. Һәтта бә'зән башга мүәллимләрин дәрсиндә низам-интизамы позан тәләбәләр белә онун дәрсиндә өзүнү әлә алыр, ону бүтүн варлығы илә динләйирди.

Тәләбәләрдән һеч кәс Шаиги инчитмәк истәмәзди. Бир сөзлә бу тәвазө'кар, нәчиб, тәләбкар мүәллимин әдәбиййат дәрсләри чох сәмәрәли кечирди.

Демәк олар ки, әдәбиййаты бизә чох севдирәнләрдән, әдәби зөвгүмүзү тәрбийә эдәнләрдән бири севимли әдибимиз Абдулла Шаиг олмушдур. О, һәмишә өз тәләбәләрилә фәхр эдәрди. Азәрбайчанда бир чох зиялылар онун тәләбәси олмушдур. Ону ялныз охучулар, онун сабиг тәләбәләри дейил, һәтта аталар, аналар, бабалар белә таныйыр вә адыны һәмишә һөрмәтлә чәкирләр.

Мән әдәбиййат саһәсинә атылдыгдан сонра, Абдулла Шаиглә тез-тез көрүшүр вә онун сөһбәтләриндән, мәсләһәтләриндән зөвг алырам. Онун ярадычылығы да, шәхси һәяты да бизим үчүн бир нүмунәдир.

О, совет балаларынын тәрбийәсиндә, мүасир әдәбиййатымызын инкишафында бөйүк зәһмәт чәкмишдир. Он минләрлә мәктәбли балалар онун көзәл әсәрләрини севә-севә охуюр вә өз әдибләринә сонсуз мәһәббәтләрини билдирирләр.

Биз совет язычылары өз мүәллимимизә, достумуз Абдулла Шаигә онун бу әзиз күнүндә үрәкдән тәбрик эдир вә она чан сағлығы, ени ярадычылыг мүвәффәгиййәтләри арзу эдирик.

СҮЛЕЙМАН РУСТӘМ
Шаир, Сталин мүкафаты лауреаты.

Севимли Шаигә

Эй севимли шаир, көзәл сәнәткар
Сафдыр гәлбин кими ше'рин, сәнәтин.
Сән бир тимсалысан сәмимиййәтин
Көнлүмүздә бөйүк мәһәббәтин вар.

☆

Боранлы кечсә дә өмрүнүн язы,
Үрәйин одлудур янар дағ кими.
Гайнайыр сөзләрин бир булаг кими
Сәсләнир элләрчин гәлбинин сазы.

Сән бизим бәхтияр ени дөвранда
Язырсан элләрин сәадәтиндән,
Халгын партияя сәдагәтиндән
Илһамсыз кечмәйир күнүн бир ан да.

☆

Чошур синәндәки бөйүк дуйғулар,
Шаирим гочалыг сәндән узагдыр.
Санма ки, сачларын гар кими ағдыр.
Һәлә көзләриндә охунур баһар.

М. СЕЙИДЗАДӘ.

Көрүш вә йығынчаглар

В. И. Ленин адына мәдәниййәт эвиндә Ленин району мәктәблиләринин гочаман шаир А. Шаиглә көрүшү олмушдур. Көрүшдә 73 нөмрәли орта мәктәбин дәрс һиссә мүдири Һ. Һачыев язычынын һәят вә ярадычылығы һаггында мә'рузә этмишдир.

Мә'рузәдән сонра шакирдләрдән Тамилла Һүсейнова, Рәһилә Әлиева, Мәһиммәд Әлизов, Солмаз Әсәдуллаева вә башгалары чыхыш эдәрәк, юбиляра өз мәһәббәтләрини билдирмиш, әсәрләриндән парчалар охумушлар.

Көрүшдә язычы Ә. Аббасов чыхыш эдәрәк А. Шаигин кәнч язычыларын етишмәсинә көстәрдийи гайғыдан данышмышдыр.

Ахырда юбиляр чыхыш эдиб мәктәблиләрә өз тәшәккүрүнү билдирмиш вә онлара бир сыра хейирли мәсләһәтләр вермишдир.

С. МИРЗОЯН,
Р. ӘСКӘРОВ.

☆

Бакынын Октябр районундакы 19 нөмрәли мәктәбин шакирдләри гочаман язычы вә мүәллим А. Шаигин анадан олмасынын 75 иллийинә һәср эдилмиш йығынчаг кечирмишләр. Йығынчагда В. И. Ленин адына АПИ-нин тәләбәси А. Байрамов язычынын һәят вә ярадычылығы һаггында мә'рузә этмишдир.

А. АББАСОВ.

Абдулла Шаиг

Шаиг мүәллим педагожи фәалиййәтә әсримизлә бир вахтда гәдәм гоймушдур. О, 1901-чи илдә Нәриман Нәримановун да иштирак этдийи хүсуси комиссия гаршысында имтаһан вермиш вә һәмин ил ноябр айында Бакыда 5-чи шәһәр мәктәбиндә эһтият мүәллими сифәтилә ишә башламышды. Бу, фыртыналарын курладығы, биринчи рус ингилабынын етишдийи, «халглар һәбсханасынын» лахладығы бир дөвр иди. Бу дөвр халгын ичиндән чыхан, һәятын мә'насыны халга хидмәтдә араян һәгиги халг мүәллимләринин, халг әдибләринин кениш фәалиййәт көстәрдийи бир дөвр иди. Азәрбайчанда халг маарифинин инкишафында бөйүк хидмәти олан Һ. Зәрдаби, Р. Әфәндиев, Ф. Көчәрли, Нәриман Нәриманов, М. Маһмудбәйов, Чәлил Мәммәдгулузадә, Сабир, Сәһһәт, Сүлейман Сани Ахундов, Үзейир Һачыбәйов, Мүслүм Магомаев, Азад Әмиров кими ингилабдан габагкы халг мүәллимләринин гызыл фондуну тәшкил эдән нәслин бу күн ән гочаман нүмайәндәси Шаиг мүәллимдир.

1905-чи ил ингилабы дөврүндә маариф, мәтбуат вә мәдәниййәт саһәсиндә бир чанланма варды. Габагчыл маариф хадимләри чаризмин, ерли мүлкәдар вә буржуа нүмайәндәләринин һәр чүр тәзйиг вә тәһгиринә синә кәрәрәк, «Үсули чәдид» мәктәбләри ачыр, ени тәдрис програмы вә дәрсликләр ярадыр, элмин, маарифин яйылмасына чалышырдылар. Шаиг мүәллим дә һәлә илк илләрдән гочаман мүәллим вә әдиб Ә. Һагвердиев, М. Маһмудбәйов, Һ. Маһмудбәйов, С. С. Ахундовла таныш вә дост олмуш вә онларла биркә фәалиййәт көстәрмишдир. Абдулла Шаиг 1902-чи илдән мәшһур маарифпәрвәр Һ. Маһмудбәйовун мүдир олдуғу мәктәбдә ана дили мүәллими вәзифәсиндә чалышыр. 1903-чү илдән исә һәм дә Сабунчу мәктәбиндә ишләйир. Фәһлә районунда мүәллимлик этмәк, фәһлә балаларына дәрс демәк, онларын валидейнләри илә әлагә сахламаг фәһләләрин ағыр һәятыны дәриндән дуймагда Шаигә көмәк эдир, ону өз сәнәтинә даһа артыг бағлайырды. Фәһлә районундакы мүәллимлийи Шаигин «Араз» романы үчүн дә материал вермиш вә мәшһур «Мәктуб етишмәди» (1908) һекайәсинин ярамасына сәбәб олмушдур.

Бу заманлар тәкчә Бакыда йүзләрлә моллахана олдуғу һалда, анчаг бир нечә «рус-татар» вә хейриййә мәктәби вар иди. Чамаатын көзүнү ачмаг, онларда элмә, мәктәбә һәвәс оятмаг, «Оғул мәнимдир, баба, охутмурам, әл чәкин!»—дейән минләрлә аталары гәфләт юхусундан оятмаг лазым иди. Одур ки, габагчыл мүәллимләр гапы-гапы дүшүб мәктәбә ушаг топлайыр, Сабир «Эй дәрбәдәр кәзиб үрәйи ган олан чочуг!»—дейә налан эдир, А. Сәһһәт «Күчә ушағы» ше'риндә «Севкили вәтәнин күл фиданы олан бу күлләрин ачылмадан солмасындан» шикайәтләнир, С. Сани «Гарача гыз»ларын дәрдинә галыр, Һ. Зәрдаби шәһәр думасында халг маарифи уғрунда бөйүк фәалиййәт көстәрирди.

Шаиг ана дили мүәллими иди. Онун мүәллимлийә башладығы дөврдә «рус-татар» мәктәбләриндә ана дили дәрсләри «түземный язык» адланыр вә чох заман шәриәт дәрси дейән бисавад моллалара тапшырылырды. Бу дәрсләрә давам этмәк мәчбури дейилди. Белә бир вахтда халгын ана дилини, мәдәниййәтини севән вә ону мүдафиә эдән мүәллимләрә бөйүк эһтияч вар иди. Шаиг мәһз белә мүәллимләрдәнди.

Өзүнүн э'тираф этдийи кими, Шаиги ярадычылыға мүәййән дәрәчәдә мүәллимлийи тәһрик этмишдир. Онун көзәл шеир, һекайә вә нағылларынын ярамасына, биринчи нөвбәдә, әввәлләр дәрс китабларыны әвәз эдән, сонралар исә дәрс китабларында мөһкәм ер тутан бәдии оху материаллары яратмаг сәбәб олмушдур.

1905-чи илдән биз Шаиги тәкчә мүәллим дейил, дәрслик вә програм мүәллифи, ичтимаи-мәдәни хадим кими көрүрүк. О, «Дәбистан», «Мәктәб», «Рәһбәр» кими ушаг журналларында фәал иштирак эдир, «Чобан Мәмиш», «Чүмләнин гәзәби» вә башга әсәрләрини чап этдирирди.

1907-чи илдә кечирилән Азәрбайчан мүәллимләринин икинчи гурултайы тәдрис планы, ана дили програм вә дәрсликләр, имла, тәдрис методлары һаггында бир сыра чидди мәсәләләр мүзакирә этди. Гурултай ана дили вә әдәбиййат програм вә дәрсликләри яратмаг ишини бир груп габагчыл мүәллимә тапшырмышды. Гурултайын тапшырығы илә ярадылан вә 1908-чи илдә чапдан чыхан «Икинчи ил» дәрс китабыны язанлар ичәрисиндә Аббас Сәһһәт, М. Маһмудбәйов вә башгалары илә бәрабәр Абдулла Шаиг дә вар иди. Сәһһәтин вә Шаигин бу китабда чап олунмуш көзәл шеирләри, ушаглара ана дилини вә доғма әдәбиййатымызы өйрәтмәйә аз көмәк этмәмишдир. Шаигин «Чәк, шумла ери, дурма даһа, гашга кәлим, чәк!» мисралары илә башлаян мәшһур «Әкинчи» нәғмәси илк дәфә бу дәрсликдә чап олунмушду.

Дил вә әдәбиййатымызы өйрәдән, севдирән дәрс китабларына олан бөйүк эһтиячы нәзәрә алан Шаиг мүәллим 1910-чу илдә «Күлшәни-әдәбиййат» вә 1912-чи илдә «Күлзар» адлы дәрс китабларыны язмышдыр. «Күлзар» бә'зи нөгсанларына бахмараг, өз идея вә мәзмуну, хүсусән Азәрбайчан вә классик әдәбиййатындан верилән көзәл нүмунәләрилә башга дәрсликләрдән сечилмиш, мүәллимләрин вә кениш шакирд күтләсинин мәһәббәтини газанмышды. «Күлзар»да Азәрбайчан классикләри илә янашы олараг рус әдәбиййатына кениш ер верилмиш вә Пушкинин «Гафгаз», «Пейғәмбәр» вә башга әсәрләри, Горкинин мәшһур «Күн ки, сәһәрләр чыхыр ахшам батыр» маһнысы вә рус язычыларынын башга әсәрләри чап олунмушду. Сабир вә Сәһһәт ярадычылығына илк дәфә бу китабда лайиги гиймәт верилмишди. Китабда Сәһһәтин «Яй сәһәри», «Од тутуб гырмызы атәшлә енә янды үфүг» вә Шаигин өзүнүн «Көч», «Сон баһар», «Интиһармы, яшамагмы?» вә с. әсәрләри чап олунмушдур. Шаиг бу вә я башга китабларында әсасән К. Д. Ушинскинин йолу илә кедәрәк, тәбиәт, чәмиййәт вә һәят һаггындакы мә'луматлары ушаглара олдугча бәдии шәкилдә вермәйә чәһд эдир вә хүсуси олараг дәрслик үчүн мараглы һекайә вә шеирләр язырды. «Көч», «Мәктуб етишмәди» һекайәләри, «Дағлар солтаны», «Әкин нәғмәси», «Баһар», «Әкинчи вә хан», «Сон баһар», «Гыш» вә с. белә әсәрләрдәндир.

Шаиг мүәллимин һөрмәти күндән-күнә артырды.

Шаиг мүәллим тәкчә дәрсләри илә дейил, бүтүн варлығы, рәфтары, әхлагы, давранышы вә мүсбәт кейфиййәтләрилә кәнчлийә һәгиги өрнәк олан бир мүәллим иди. Ону севдирән дә будур.

Әдәби кәнчлийин етишмәсиндә Шаиг мүәллимин мүстәсна ролу олмушдур. Һәлә 7-чи шәһәр мәктәбиндә охуян Ч. Чаббарлы, ушаг икән Шаигин диггәтини чәлб этмиш, устад мүәллим өз шакирдинин кәләчәйинә бөйүк үмидләр бағламышды. Чаббарлынын 1915-чи илдә «Мәктәб» журналында чап олунан «Баһар» адлы илк ше'ри Чәфәрдән даһа чох онун мүәллимини—Шаиг мүәллими севиндирмишди. Бу чәһәтдән мәрһум Чәфәрин өз һәят йолдашы Сона ханыма «Мән Шаиг мүәллимин тәләбәси олуб онун тәрбийәсилә бөйүмүшәм. Мәним тәрчүмейи-һалымы ондан соруш»—демәси, әлбәттә, әбәс дейилди.

«Һәм педагожи фәалиййәтим, һәм дә әсәрләримлә мән кәнч нәсли ени руһда тәрбийәләндирмәк—она мәдәниййәтимизи, дил вә әдәбиййатымызы севдирмәк мәгсәдини гаршыма гоймушдум»—дейән Абдулла Шаиг доғрудан да бүтүн өмрүнү, бүтүн түкәнмәз энержи вә фәалиййәтини мәһз бу йолда сәрф этмишдир.

Шаиг мүәллимлийин мә'насыны кениш дүшүнүрдү. Онун шифаһи халг ярадычылығына олан мүнасибәти бу чәһәтдән чох мараглыдыр. Шаиг зәнкин халг әдәбиййатымызы севән, ону топлаян, онун әсасында көзәл әсәрләр ярадан бир мүәллим-сәнәткардыр. О, шакирд вә тәләбәләринин дә сәфәрбәрлийә аларағ, нағыллар, баятылар вә аталар сөзләри топлайыр, бунлардан дәрс китабларында, дәрсләриндә, ярадычылығында кениш истифадә эдир, шакирдләрини халг сәнәтинин инчиләри илә тәрбийәләндирирди.

Шаиг мүәллим өз дәрсләриндә «Чанлы дәрслик» адландырдығы халг ярадычылығындан:

Әзизинәм баш әйәр,
Барлы будаг баш әйәр.
Гиямәт о күн гопар—
Мәрд намәрдә баш әйәр

—кими мисаллардан даһа чох истифадә эдирди. Онун «Түлкү һәччә кедир», «Тыг-тыг ханым», «Яхшы арха» кими шифаһи халг әдәбиййаты әсасында язылмыш әсәрләри дә билаваситә мәктәблиләрдә шылтаглыг, әркөйүнлүк, ачкөзлүк, һийләкәрлик, ялтаглыг, ловғалыг кими һаллара нифрәт тәрбийә эдирди.

☆

Азәрбайчанда Совет һакимиййәтинин гурулмасы Шаигин педагожи фәалиййәтинин 20 иллийинә тәсадүф эдирди. Гочаман мүәллим 20 илдән бәри уғрунда йорулмадан чалышдығы һәята говушмушду. Инди о, даһа бөйүк һәвәслә чалышыр, орта мәктәбләрдә, педагожи техникумда дәрс дейир, програмлар тәртиб эдир, ени дәрс китаблары язырды. Дил, имла, үсул һаггында ени-ени мәгаләләр дәрч этдирир, ушаг әдәбиййаты саһәсиндә фәалиййәт көстәрир, рус классикләриндән тәрчүмәләр эдирди.

1920—30-чу илләр Шаигин ән чох көзәл бир халг мүәллими кими шөһрәт газандығы илләрдир. Һәлә илк илләрдә мәктәбләрин сайыны бир нечә дәфә артыран Совет дөвләти бөйүк мүәллим азлығы һисс эдирди. Одур ки, һәлә илк күнләрдән Совет һөкумәти мүәллим һазырлығы саһәсиндәки бошлуғу долдурмаг үчүн тә'чили тәдбирләрә әл атыр, мүәллим һазырлаян гыса мүддәтли курслар ачырды. Шаиг мүәллим дә бу курсларда фәал иштирак эдирди. Бир аз сонра педагожи курслар әсасында али педагожи институт ярадылмасы һаггында Халг Комиссарлар Шурасынын гәрары илә хүсуси комиссия тәшкил эдилир. Шаиг мүәллим дә башга тәчрүбәли мүәллимләрлә бәрабәр, бурада бөйүк фәалиййәт көстәрирди. Нәһайәт, илк педагожи институт мүәллимләри ичәрисиндә индики профессорлардан: Ф. Рзабәйли, Мәммәдбәй Әфәндиев, мәрһум профессор Садыг Һүсейнов вә башгалары илә бәрабәр Шаиг мүәллим дә вар иди.

Шаиг, институтун янындакы «нүмунә мәктәбиндә» бөйүк фәалиййәт көстәрир, бу мәктәби бөйүк мәһәббәтлә севир, онун башына пәрванә кими доланырды. Буна көрә дә о, «Нүмунә мәктәбинин пәрванәси» ләгәбини алмышды.

1923-чү илдә 20 илдән артыг халг маарифинин тәрәггиси йолунда чалышан севимли мүәллим Шаигин тәнтәнәли юбилейи кечирилир вә «пәрванәси» олдуғу нүмунә мәктәбинә онун ады верилир. «Шаиг адына нүмунә мәктәби» шәһәрин ән яхшы мәктәбләриндән бири кими күндән-күнә шөһрәт газанырды. Институтун о заманкы бинасында (университетин индики бинасы) Шаигин юбилейи бөйүк тәнтәнә илә гейд эдилмиш вә бу һагда «Талыбзадә Абдулла Шаиг адлы» хүсуси бир китабча да бурахылмышды. Бурада Шаигә бир халг мүәллими кими бөйүк гиймәт верилир вә онун 20 иллик педагожи фәалиййәтиндән бәһс эдилирди. Халг Маариф Комиссарлығынын һәрарәтли тәбрикилә бәрабәр, һәмин китабда онларла мәктәб, мүәллим вә тәләбәләрин бөйүк мүәллимә миннәтдарлығы билдирилирди. Тәләбәләр өз мүәллимләри һаггында ағыз долусу илә данышыр, онун кәнчләрә һәр чәһәтдән нүмунә олдуғуну дөнә-дөнә гейд эдирдиләр.

Азәрбайчан мүәллимләр ордусу адындан чыхыш эдән Халг Маариф Комиссарлығынын тәбрикиндә дейилирди: «...Шуралар Азәрбайчаны, әлбәттә ки, Шаиг кими зәиф вүчудлу, сары бәнизли, лакин сағлам руһлу, сарсылмаз ирадәли вә гәлби гүввәтли мүәллимләрә мөһтач иди. Азәрбайчан Халг Маариф Комиссарлығы бүтүн шүурлу вә зиялы зәһмәткешләримизлә бир ердә бу күн Талыбзадә йолдашы ән сәмими гәлбдән алгышлайыр вә инаныр ки, бу күн Абдулла Шаиг өз хүсусунда сөйләнилән сөзләрдән даһа йүксәк улу бир мәгама чатмаг үчүн фүгәрайи-касибә мәдәниййәтини яратмаг үзрә ики белә иһирми ил дә бизимлә чалышачагдыр».

Сонракы илләрдә А. Шаиг педагожи институтда, нүмунә мәктәбиндә, Бакы Дарүлмүәллиминин, Әли Байрамов адына гадынлар клубунун тәһсил курслары вә башга маариф очагларында кениш педагожи фәалиййәт көстәрирди.

Бәдии әдәбиййатын кәнчләрин коммунист тәрбийәсиндәки ролуну дәрин баша дүшән вә бүтүн варлығы илә әдәбиййаты севән гочаман мүәллим дәрсләриндә бәдии әсәрләриндән бөйүк тәрбийә силаһы кими истифадә эдирди. Бир чох кәнчләрин Азәрбайчан вә рус классик әдәбиййатынын көркәмли нүмайәндәләрини севмәсиндә Шаигин мүәллим кими чох бөйүк ролу олмушдур. Бу сәтирләрин мүәллифи дә, индики зиялыларымызын чоху кими, 1929—1931-чи илләрдә Али педагожи институтда охуяркән Шаиг мүәллимин Азәрбайчан әдәбиййатындан охудуғу мүһазирәләри динләмишдир. Шаиг мүәллимин бәдии зөвгү, мүәллимлик мәһарәти, инчә тәһлил габилиййәти тәләбәләрин һамысыны һейран эдирди.

Шаиг мүәллим элми-педагожи фәалиййәтини давам этдирир, дәрс китабларындан башга, бир сыра олдугча хейирли элми вә методик мәгаләләр языр, мүәллимин шәхсиййәтинә һәр чәһәтдән нүмунә олмасына бөйүк фикир верирди. Шаиг Мирзә Фәтәли Ахундов, Сабир вә башга классикләр һаггында бир сыра мәгаләләр язмышдыр. О, 1924—28-чи илләрдә «Ени мүнтәхәбат», «Гираәт китабы», «Түрк әдәбиййаты», «Әдәбиййат дәрсләри» адлы дәрс китабларыны язмыш, «Гәваиди әдәбиййә» (әдәбиййат нәзәриййәси) вә «Түркчә сәрф-нәһв» дәрсликләринин мүәллифләриндән бири кими дил вә әдәбиййат тәдрисинин элми вә нәзәри мәсәләләри илә дә чидди мәшғул олмушдур.

Сон 20 илдә Шаиг мүәллим билаваситә мүәллимликдән, тәдрисдән айрылса да мәктәблә, кәнч нәслин тә'лим-тәрбийәсилә бир күн дә олсун әлагәсини кәсмәмишдир. Гочаман мүәллим бу илләрдә ушаг әдәбиййатына даһа артыг бағланмыш, Азәрбайчан совет ушаг әдәбиййатынын башында дурмуш вә бүтүн ушаг язычыларынын мүәллими олмушдур. Шаиг мүәллим совет мәктәбинин, совет кәнчләринин һәятындан яздығы п'ес, поэма вә шеирләриндә билаваситә кәнч нәслин тәрбийәсинә хидмәт этмишдир.

☆

Мән һәлә 20-чи илләрдә кәнд мүәллими олдуғум заман Шаиг мүәллимин әсәрләрини, дәрс китабларыны дөнә-дөнә охуюр, «Көч»дәки кәримбабалар, айрым гызларыны һәятда көрүрдүм. Лакин э'тираф этмәлийәм ки, «Шаиг» сөзүнүн мә'насыны хейли сонра өйрәнмишдим. Мә'насыны билдийим күндән һәр дәфә бу сөзү хатырладыгда һарада исә охудуғум:

Кимин ким шөвгү йох,—үрфаны йохдур,
Кимин үрфаны йох,—вичданы йохдур

мисралары ядыма дүшүр вә мән шөвгү дә, үрфаны да, вичданы да, гәдри дә, гиймәти дә олан Шаиг мүәллими хатырлайырам.

Абдулла Шаиг бөйүк вә шәрәфли бир халг мүәллими йолу кечмишдир. О, халга намусла хидмәтин ән парлаг нүмунәсини вермиш, минләрлә фәдакар совет мүәллимләринин етишмәсиндә бөйүк хидмәт көстәрмишдир.

Шаиг мүәллим «Мән һәмишә ярадычылығымдан чох мүәллимлийимлә фәхр этмишәм» ифадәсини бөйүк мәһәббәтлә тәкрарлайыр. Бәли, Азәрбайчан халгы да бүтүн шүурлу һәятыны өз халгынын сәадәт вә азадлығы уғрунда мүбаризәйә һәср эдән бөйүк мүәллим вә истә'дадлы язычы А. Шаиглә фәхр эдир.

Ә. ГАРАБАҒЛЫ
Педагожи элмләр намизәди.